

STM 1937

Ett obeaktat tal av Roman

Av Åke Vretblad

© Denna text får ej mångfaldigas eller ytterligare publiceras utan tillstånd från författaren.

Upphovsrätten till de enskilda artiklarna ägs av resp. författare och Svenska samfundet för musikforskning. Enligt svensk lagstiftning är alla slags citat tillåtna inom ramen för en vetenskaplig eller kritisk framställning utan att upphovsrättsinnehavaren behöver tillfrågas. Det är också tillåtet att göra en kopia av enskilda artiklar för personligt bruk. Däremot är det inte tillåtet att kopiera hela databasen.

ETT OBEAKTAT TAL AV ROMAN

AV ÅKE VRETBLAD (Stockholm)

I »Äreminne öfwer . . . Johan Helmich Roman» har A. Sahlstedt vid flera tillfällen anlitat Romans egenhändiga anteckningar och dessutom omnämnt hans omfattande korrespondens och reseberättelse från Rom. Samtliga dessa källor synas dessvärre till största delen ha gått förlorade för eftervärlden. Möjligheterna att erhålla en närmare kännedom om hans liv och person förefalla härigenom avsevärt försvårade.¹ De arkivaliska och bibliografiska undersökningar, som i senare tid företagits, kunna emellertid föras vidare, varvid man dock kan bli tvungen att taga hänsyn även till — åtminstone vid första anblicken — skäligen obetydliga aktstycken, som dock i någon mån kunna belysa hans levnadslopp och karaktär. Som ett dylikt bidrag bör man betrakta ett litet tryckt häfte om 16 sidor, en libretto, som på första sidan bär titeln »Drama».² Vänder man sidan finner man på de närmaste två följande ett företal, som är undertecknat J. H. Roman. Det har följande avfattning:

Sperno Musicam! ropar fuller en så kallad *Princeps Rei Literariae* en *Justus Lipsius*; Hwars usle dyrkare säja med en mund *Harmonia remota!* och vilja göra *Musiquen* (a) til dårskap. Men deras vanmäktiga tilbud (b) afskräcker mig ej ifrån min skyldighet at söka bringa *Musiquen* i det stånd, hwarigenom den wid *Solenne* tilfällen må behörigen swara mot de anstalter som då göras för vår *Nations* heder. Och som en *Orquestre* til den ändan bör ständigt hållas i öfning, så äro *Publique Conserter* derföre anstälte (c). *Orquestern* emottogs här i sådant skick som Krig, Hunger och Pest honom lämnadt, men uparbetas nu ifrån ödesmål at blifwa gagnelig. Et slikt syftemål erfordrar

¹ Även konceptet till Sahlstedts »Äreminne» (1767) tycks vara förkommet. Övrig litteratur: F. Cronhamn, Några anteckningar om J. H. R., 1885; P. Vretblad, J. H. R. I—II 1914; densammes Konsertlivet i Stockholm under 1700-talet, 1918; G. E. Klemming, Sveriges dramatiska litteratur, 1879, s. 509.

² Klemming daterar verket till 1734 med stöd av en annons i Argus (1734 nr 45); anteckning därom på ett löst blad i Kungl. bibliotekets exemplar av stycket.

(d) »en segersam, rolig och på allehanda godt öfwerflödande regements tid, ädelsinte, myndige, uplyste, välmenande och milda Gynnare och Befordrare, och alla dessa tillbehörigheter hållas för aldeles nödvändige at förhielpa et så ädelt, så rart och värdigt skåspel fram i dagsljuset». Tvärt om hotas den Swänska *Musiquen* esomoftast at bli förqväfd i waggan, och likasom hasta til slut äfwen i dess späda början, der en *Maecene* ej tidast motade et så ogient optåg, skäligen misstrodde förkleningar, styrde sielfswäld och skyddade et rättsint företagande. I stället för öfversättningar (e) af främmande arbeten, hwilka härtill blifwit brukade, wågas denna gång et Swänskt *Drama*. Dess *Auctor* Herr A. D. Leenberg, önskar at detta hans första försök, i det *Lyriska* Rimsättet må benäget anses. En del af *Musiquen* härtil, har redan vid åtskillige tillfällen blifwit gunstigt optagen, och erkänner jag med wördnad, all nåd, ynnest och opmuntring som mig alltid är wederefaren i mit kära Fädernesland.

J. H. Romann.

(a) De kunna ock blifwa dädan, wharest nånsin *Music* förehafwes.

(b) Bese Argi XIX. Arck 2:dra Delen, därest *Lipsii* Apa förnuftigt blifwit afwist i et så ohemult ärende.

(c) *Via Subscriptionis* eller *abonnement*, wore wäl säkrast och anständigast at uphielpa *Musiquen*, men i brist der af upføres *Publique Conserter*, då hwar och en för i. Dal. S:mt hörer de arbeten, som annorstädes kosta 2 Ducater.

(d) Sal. Fru *Brenner* utlåtelse om *Poesien* lämpas här till *Musiquen*.

(e) Öfversättningar brukas jämväl utom lands esomoftast: ex. gr. anföres följande *Verser* utur ett öfversatt Wäreck, tryckt och upfördt i Würtzburg 1732. *Cum permissu superiorum*.

Ich wohl glaubt das Rosen Narcissen

Die Dorn zu werden sich befließen.

Ach wehe! ich bin todt.

Wer hilft mir! ich bin ganz todt.

Was kanst nicht o Liebe!

Bringt eure Trähnen Gab

Zur Laab

Er ruhet

Wann ihr ihm lieben thuet

Hier liegt er nun gar begraben.

Företalet har ej allenast värde som en inledning till den därpå följande pjäsen, det kan även betraktas som ett självständigt helt och har biografiskt intresse, därför att det i viss mån återspeglar de svårigheter, Roman hade att kämpa med under de första åren av sin offentliga verksamhet. Det ger oss även en föreställning om den entusiasm, som uppfyllde honom vid tanken på de uppgifter, som väntade honom. När han skrev dessa rader, hade han i tre år lett »publique consenter» och under denna tid helt säkert konstaterat, att det kunde vara klen beställt med intresset för den högre musiken och speciellt för den svenska tonkonsten. Då man läser hans tal, kommer man att tänka på de tolv punkter,

i vilka Roman sammanfattat sina reflexioner i musikaliska frågor under den vältaliga titeln: »Orsaker hvarmedelst Music råkat i lägervall». Dessa anteckningar har han (ovisst när) skrivit på ett blad, som infogats i slutet av hans översättning av Pepuschs »A Treatise on Harmony . . .» (1731). Det är kanske närmast följande två moment, som gå igen i det här meddelade företalet, båda betecknande för tonen i den pessimistiska episteln: »Music ansedd som missbrukad, när den ej nyttjas af yra hufvuden och kitsliga fötter til dans» samt »Vetenskapen samt thess Idkare föragtade och ty föga lönte, som betager en Orquestre all hug til trägen öfning».

Man lägger märke till att han vidrör frågan om att arrangera abonnemangskonserter (not c). På denna punkt har han, som det förefaller, ej velat ge några löften för framtiden. Måhända har han ej tilltrött sig krafter nog att sätta en sådan plan i verket. För detta antagande tala tvenne vägande skäl; för det första att Roman året därpå (1735) sökte och erhöll tjänstledighet från befattningen som hovkapellmästare för att vårda sin hälsa; för det andra att, 1734 synes ha inneburit ett år fyllt av krävande uppgifter, som i viss mån kan ha bidragit till, att han beslöt sig för att en tid helt avstå från det ansträngande repetitionsarbetet. Till följd av Romans utrikes resa 1735—37 kom planen på en mer ordnad form av konsertverksamhet att skjutas upp och tycks först 1740 omsatts i praktiken. Med största sannolikhet har Roman själv studerat in och lett framförandet av den rad betydande verk, som 1734 erbjudits stockholmspubliken. De voro: »Pastoral» (en bearbetning av Händels »Acis och Galathea»), Händels »Passionsmusik» samt densammes oratorium »Esther» (i svensk översättning av A. D. Leenberg under titeln »Oratorio»).¹ Till dessa tre kan så fogas ytterligare det »Drama», vars företal vi citerat.² Till skillnad från de övriga är detta opus ej någon översättning, utan, som det med en viss stolthet påpekas, »et Swänskt drama». Man har nämnt Leenberg som en av frihetstidens mest formfulländade poeter och ställt hans dikter vid sidan av Dalins patriotiska och politiska kväden. Vi ha

¹ Den tryckta texten till »Pastoral» inledes av ett företal utan underskrift. Det heter där inledningsvis: »Detta arbete, som af slikt ämne är det första, hwilket på detta sätt blifwer upfördt, hoppas man, såsom en förstling bewäget blifwa ansedt.» Även i fortsättningen finner man beröringspunkter med företalet till »Drama», om man också inte direkt kan tillskriva Roman författarskapet till denna inledning. Båda verken göra anspråk på att vara nyheter för publiken, vart och ett i sin art. — Se även art. Brandt i T. Norlind, Allm. mklex.

² »Drama» framfördes den 8 nov. Annonsen meddelar tillika, att »samma gång låter en nyss ankommen Virtuoso sig höra vocaliter».

i detta sammanhang ingen anledning att uppehålla oss vid styckets karaktär av opera eller pastoral, utan konstatera blott, att Roman här torde ha ställts inför delvis nya problem. Hur han löst dessa undandrager sig givetvis ett bedömande, enär den enda kommentar, han lämnat, är den mycket otillfredsställande förklaringen, att »en del av musiken» tidigare blivit uppförd.¹ Om han därmed menar, att han hämtat material ur någon annans kompositioner eller lånat från sina egna verk, framgår ej av formuleringen. Någon vägledning i denna fråga har ej heller Roman-samlingen i K. M. A. kunnat giva.

¹ Inga av de Leenberg-dikter, Roman tonsatt, ingå som delar av »Drama».